

ДМИТРО БАГАЛІЙ.

Історія Слобідської України

*історичний портрет
до 170-річчя від дня народження*

Багалій Дмитро Іванович

— український історик, філософ та
громадський діяч.

Ректор Імператорського Харківського
університету (1906—1910).

Один із фундаторів, академік
Української Академії Наук (з 1919).
Лауреат Уваровської премії (1887).

Особливий напрям наукової діяльності Д. Багалія — це дослідження життя та творчості видатних українських просвітителів — Сковороди і Каразіна. Наукова спадщина вченого включає близько 600 публікацій, це підручники з історії, монографії, археологічні видання, статті із історії Слобідської, Лівобережної, Південної України XV—XVIII століть.

Моя українізація не була примусовою, а мала стихійний характер і закінчилася за студентських років до 1880 р. Відтоді з мене назавжди вже зробився цілком свідомий українець.

Д. І. Багалій

Дмитро Багалій висвітлював головним чином окремі аспекти минулого історії України. У пам'яті нащадків він залишився як невтомний літописець Слобідської України та Харкова, з яким пов'язано було майже все життя і діяльність вченого. Але за своїм характером і змістом його дослідження представляли собою новий етап у становленні і розвитку історіографії історії України другої половини XIX — початку XX ст. Їх за змістом можна об'єднати у три групи: документи з історії Слобідської України; загальні документи з історії України; матеріали про видатних діячів.

Роботи до загальної історії України

В основному це праці з історії Лівобережної України та Півдня, яким Д. І. Багалій присвятив **24 спеціальні роботи**, у тому числі **8 статей, 9 заміток, 7 рецензій**, які торкаються проблем становлення кріпосного права на Лівобережжі в XVII—XVIII столітті, історію поземельних відносин в краї в другій половині XVII—XVIII століття та магдебурзького права в містах Лівобережної України.

Роботи про видатних діячів культури

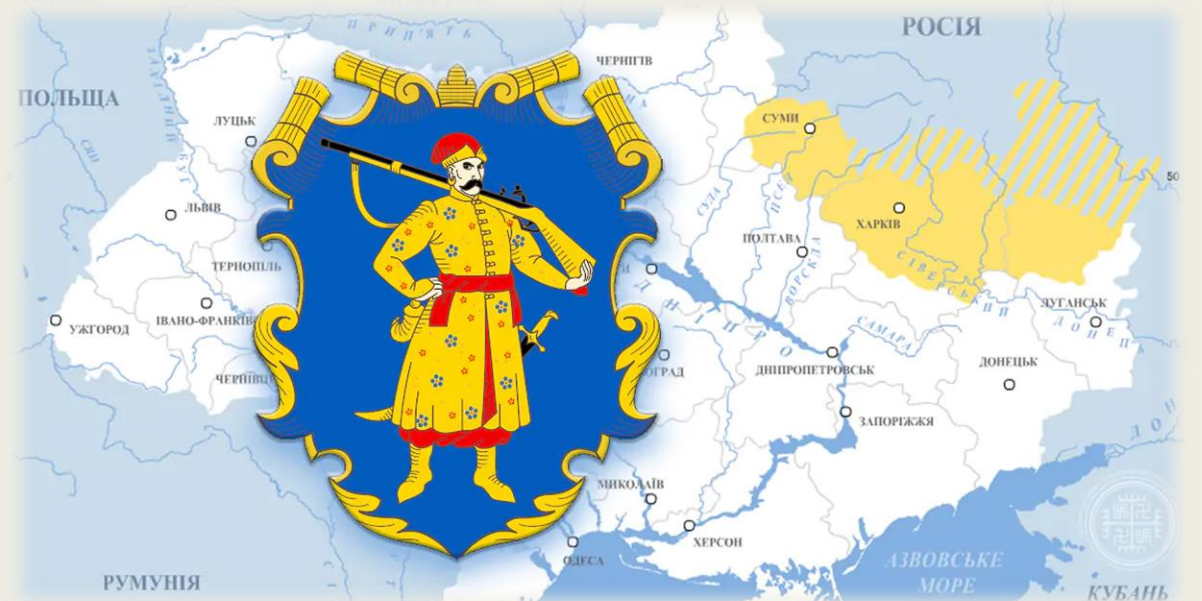
Питання історії української культури займають важливе місце у творчості Д. І. Багалія. Їм присвятив він загалом близько **65 робіт**, серед яких **7 археографічних публікацій, 3 монографії, 55 статей, заміток, рецензій**.

Усі ці дослідження можна умовно розділити на такі основні групи:

- ❑ Роботи про життя і творчість видатного українського філософа Григорія Сковороди;
 - ❑ Дослідження з історії Харківського університету;
- ❑ Статті, замітки і матеріали про видатних діячів науки і культури, чиї імена були пов'язані з Україною: Петра Гулака-Артемівського, Григорія Данилевського, Василя Каразіна.

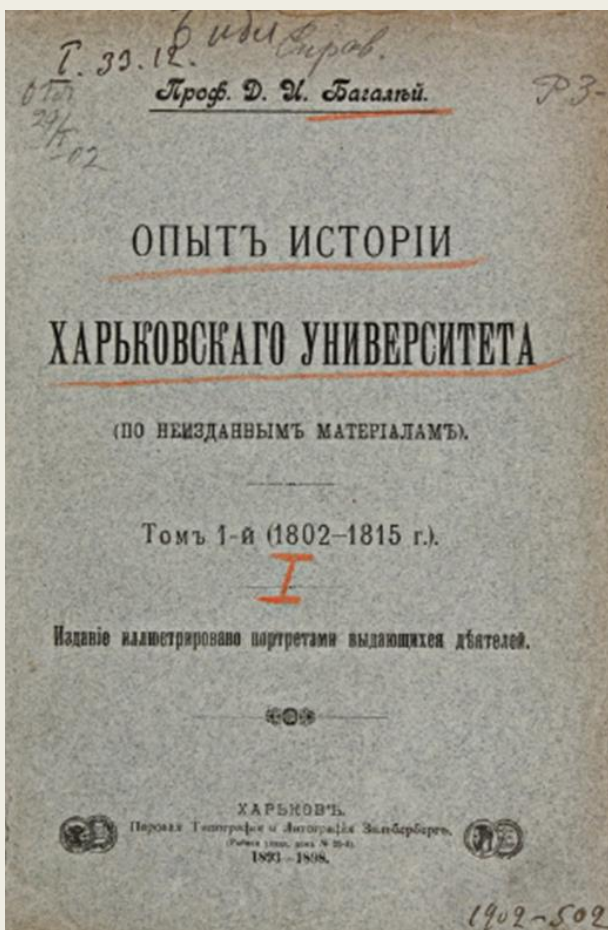
Праці з історії Слобожанщини та міста Харкова

Історія Слобідської України займає у творчості Д. І. Багалія центральне місце. Всього налічується до ста праць з даної теми. Серед них чотири монографії, кілька археографічних публікацій, численні статті, рецензії, замітки, які у своїй сукупності охоплюють весь період історичного існування Слобідської України. Роботу з даного напрямку Дмитро Іванович розпочав вже з написання своєї докторської дисертації, на основі якої було видано **«Нариси з історії колонізації і побуту степової окраїни Московської держави»**. Це було перше спеціальне видання актів з історії української Слобожанщини.

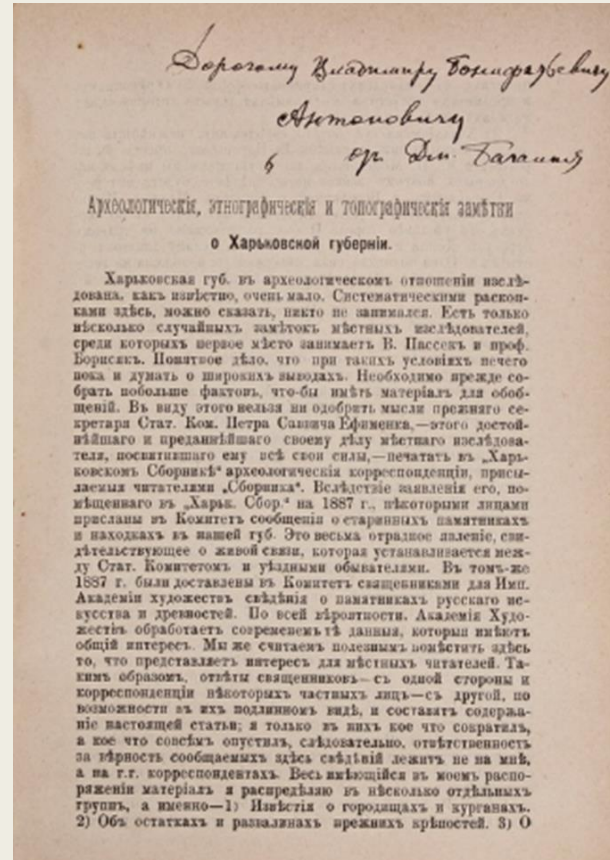
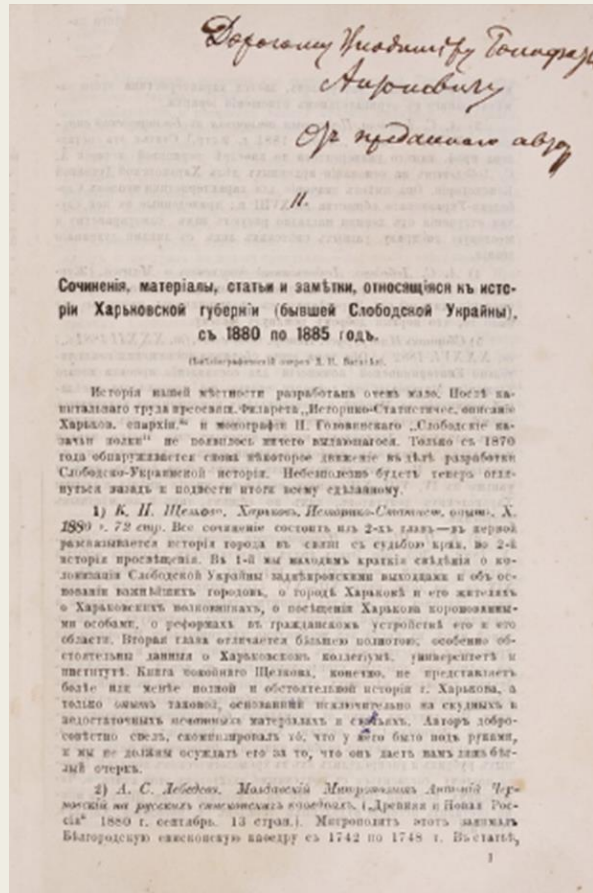
Деякі праці Д. І. Багалія у дослідженні історії Слобідської України

Багалій Д. І. Досвід історії Харківського університету (за невиданими матеріалами). Т. 1 (1802-1815) / Д. І. Багалій. – Харків: Тип. М. Ф. Зільберберга, 1893-1898.

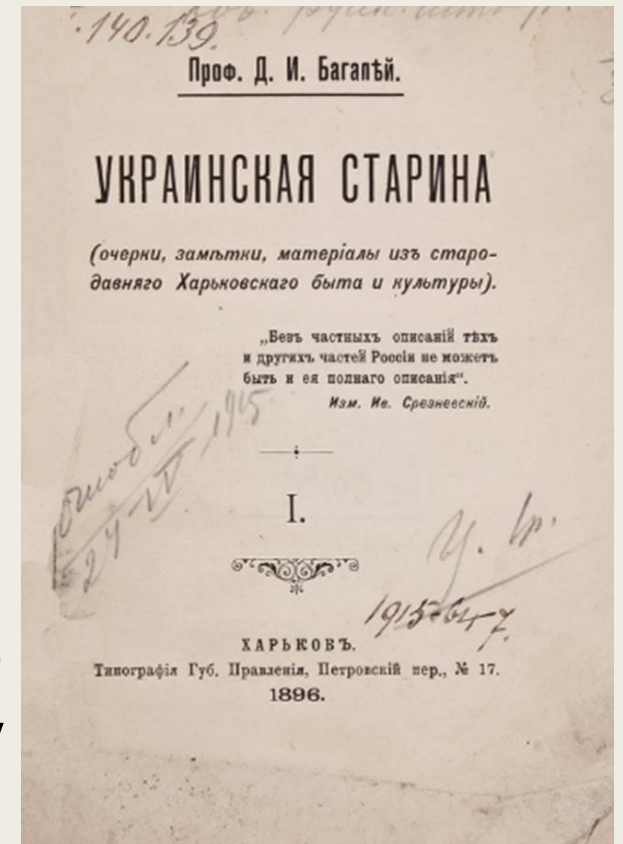
Багалій Д. І. Короткий нарис історії Харківського університету за перші сто років його існування (1805-1905) / Д. І. Багалій, М. Ф. Сумцов, В. П. Бузескул. – Харків: вид-во Харків. ун-ту, 1906.

Багалій Д. І. Твори, матеріали, статті та примітки, які відносяться до історії Харківської губернії (колишньої Слобідської України), з 1880 по 1885 роки: бібліографічний нарис / Д. І. Багалій. – Харків, 1886. – 14 с.

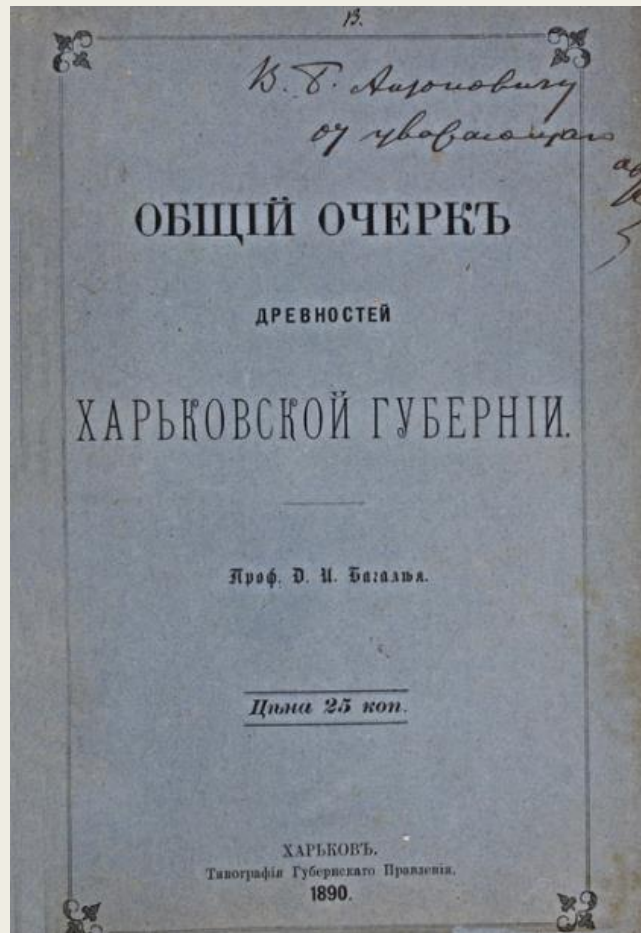

Багалій Д. І. Археологічні, етнографічні і топографічні примітки про Харківську губернію / Д. І. Багалій. – Харків, 1886. – 16 с.

Багалій Д. І. Українська старовина: нариси, примітки, матеріали із стародавнього харківського побуту й культури / Д. І. Багалій. – Харків: Тип. Управління, 1896. – 304 с.

Багалій Д. І. Загальний нарис старожитностей
Харківської губернії / Д. І. Багалій. – Харків:
Тип. Губерн. Управління, 1890. – 17 с.

Багалій Д. І. Заселення харківського краю та загальний
перебіг його культурного розвитку до відкриття університету /
Д. І. Багалій. – Харків: Тип. М. Ф. Зільберберга, 1889. – 43 с.

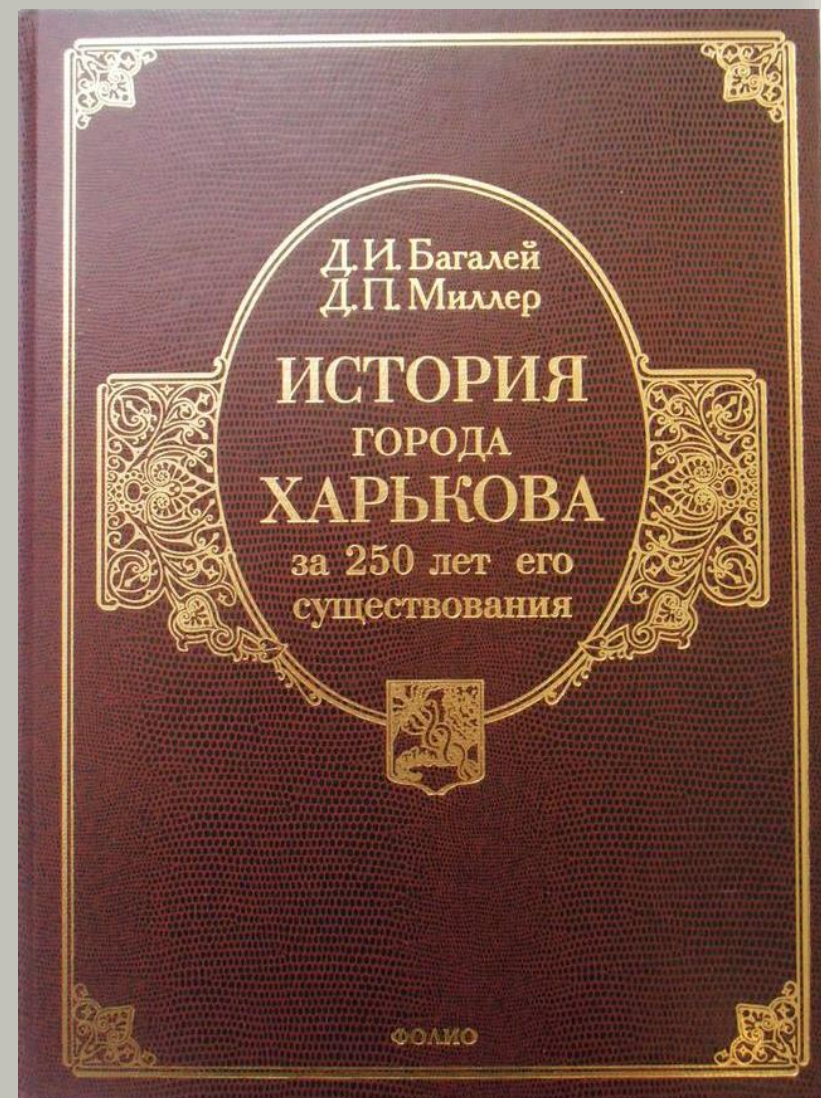
У 1893 році вийшла нова збірка з 28 документів «Заметки и материалы по истории Слободской Украины».

У 1905 році збірка «Материалы для истории г. Харькова в XVII в.», яка складалася з 58 джерел.

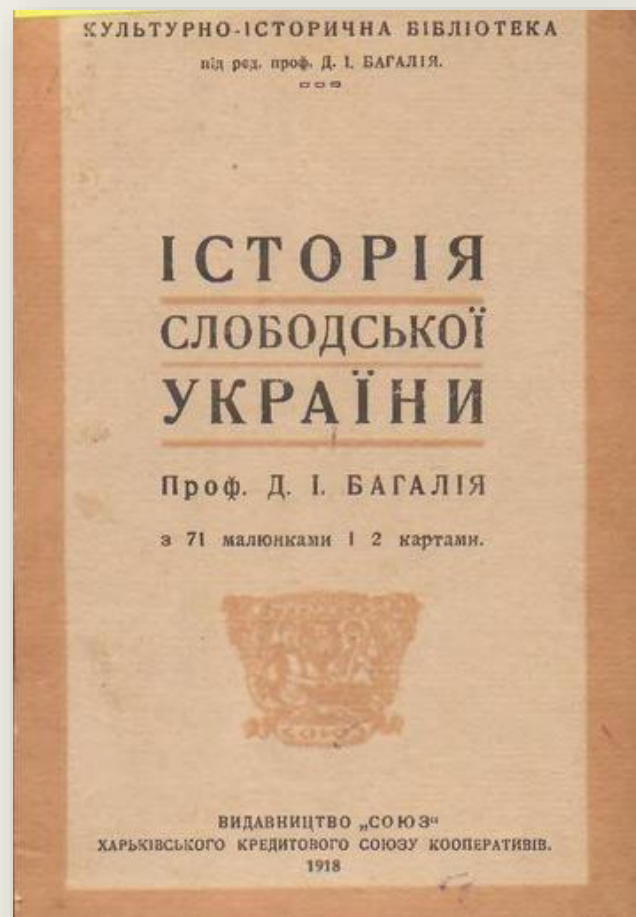
Також Багалієм був опублікований «Именной список Харьковского населения 1668 года» у 1927 році.

Наступним етапом в дослідженні історії Слобожанщини стало створення у співавторстві з Д. П. Міллером двотомної праці «Історія міста Харкова за 250 років його існування».

Багалій Д. І. Загальний нарис старожитностей Харківської губернії / Д. І. Багалій. – Харків: Тип. Губерн. Управління, 1890. – 17 с.

У 1918 році вийшла друком фундаментальна робота Дмитра Багалія
«Історія Слобідської України».

Книга обіймає широке коло історико-географічних, соціально-економічних і культурних питань розвитку Слобідської України — від заселення краю до початку ХХ ст.

Джерельна база книги

- археологічні та археографічні джерела, знайдені та досліджені самим Д. Багалієм;
- фольклор та літописи (Літопис Самовидця та Літопис Самійла Величка);
- опрацювання спадщини науковців-філологів (І. І. Квітки, Г. Ф. Квітки-Основ'яненка, О. Філарета, І. Срезневського, П. Головінського та ін.).

Мета створення

«Історію Слобідської України треба знати і нашій інтелігенції, котра працюватиме серед слободсько-українського населення, і самому народові, котрий своєю кров'ю обороняв цю країну від ворогів. Обробляючи землю, він поливав її своїм потом, творив історію, а тепер захоче і повинен буде її знати, бо сам нині куватиме свою долю, своє щастя, свою волю».

Д. Багалій

У центрі уваги автора стоїть народ, особливо його широкі верстви. Зі співчуттям до простих людей дослідник змальовує поневіряння переселенців, тривожне і небезпечне життя на степовому кордоні, поступове закріпачення. Ця робота відбиває народницькі елементи світогляду Д. Багалія.

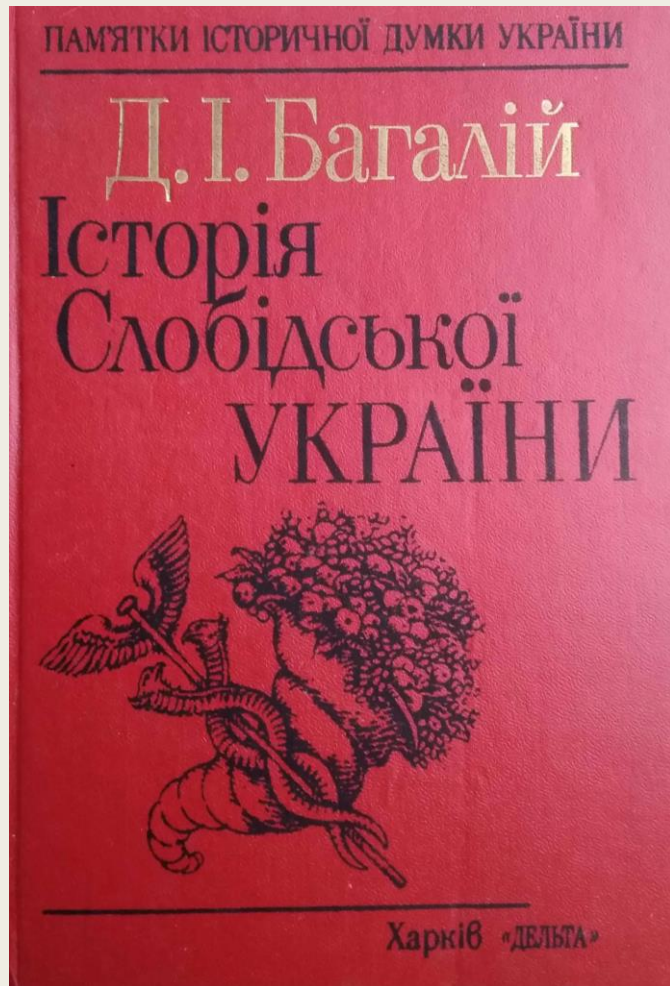
Зміст праці

«Історія Слобідської України» має незвичну структуру. Аналізуючи її, можна сказати, що в цій праці хронологічний принцип викладу матеріалу підкоряється проблемно-тематичному, проте це не заважає отримати досить повне уявлення історичного розвитку Слобожанщини.

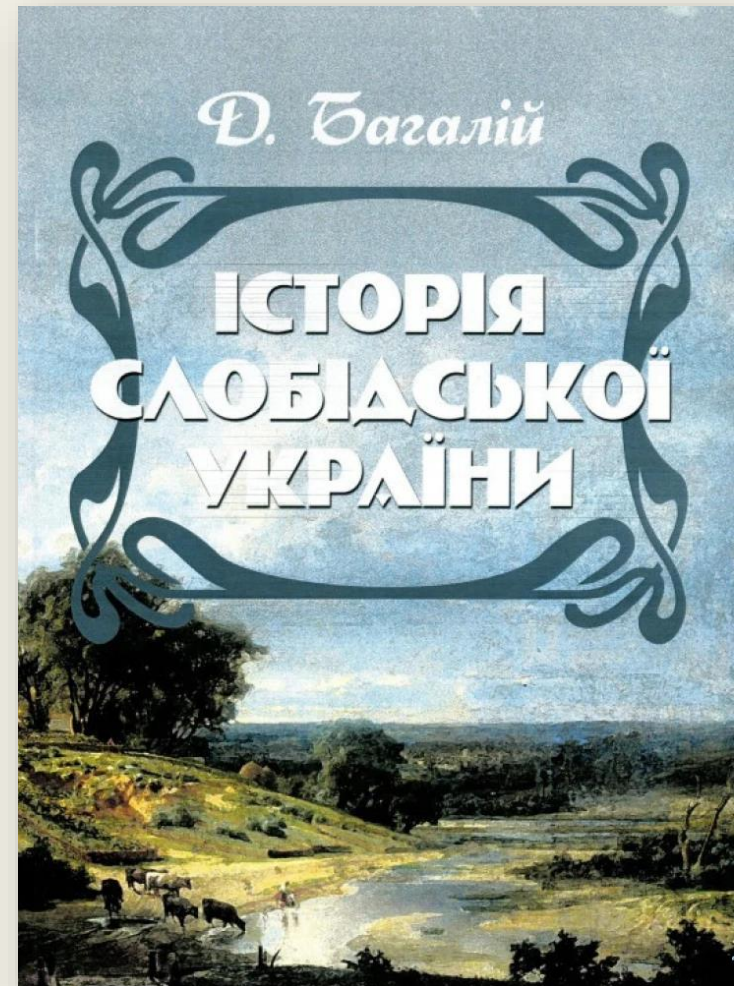
Робота «Історія Слобідської України» складається із **13 розділів-нарисів**, які майже однакові за обсягом, але різні за широтою проблематики. Кожний розділ, в свою чергу, поділяється на ряд підпунктів.

Книга перевидавалася декілька разів. В зв'язку з тим, що змінювалися правила правопису то змінювалася навіть назва, видання **1918 року** має назву «Історія Слободської України», видання **1993 року** вже було у вигляді «Історія Слобідської України», що частково відкриває тему використання термінів «Слобідщина» та «Слобожанщина». Книга є чудовим джерелом української мови початку ХХ століття. Також у різних виданнях змінювалися кількість ілюстрацій. Мапи видання 1918 року, у виданні 1993 року відсутні зовсім.

Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій ; передм. та ком. В. В. Кравченка; худ., упоряд. іл. В. О. Ріяка. – Харків: Дельта. – 1993. – 256 с.

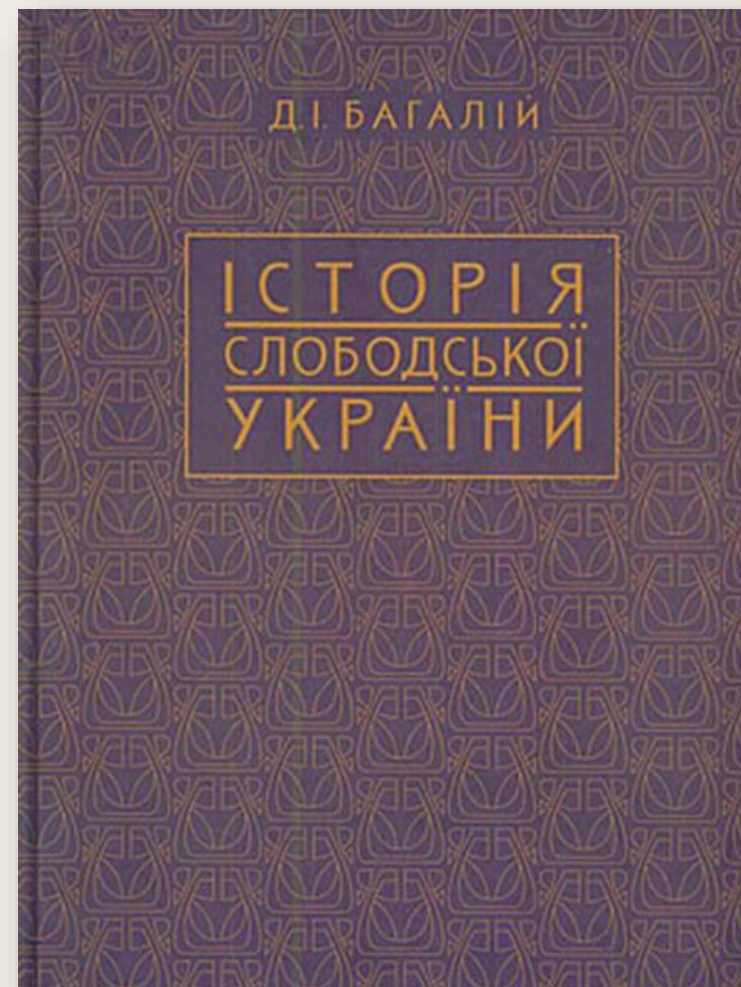

Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій ; передм. та ком. В. В. Кравченка. – Київ: ЦУЛ. – 2020. – 256 с.

Багалій Д. І. Історія Слобідської України / Д. І. Багалій ; передм. та ком. В. Л. Маслійчук ; упорядн. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Олександр Савчук, 2019. — XXXII + 400 с., [74 іл., 2 мапи]. — Серія «Слобожанський світ». Випуск 12.

Перевидання фундаментальної праці Дмитра Багалія «Історія Слободської України» 1918 року вперше було зроблене зі збереженням розташування тексту по рядках і сторінках згідно оригінального видання.

У перевиданні максимально збережено орфографію; в необхідних випадках додано розділові знаки; оригінальні ілюстрації збережено. Володимиром Маслійчуком до видання написані передмова (римська пагінація, с. IX–XXXI) та коментар (арабська пагінація, с. 311–375). Для зручності користування до видання розроблено покажчики імен (1269 позицій) та географічних назв (961 позиція) (с. 376–415). Дві географічні мапи, що в оригінальному виданні були розміщені на вклейках, подано на форзацах.

Важливою особливістю «Історії Слобідської України» є документалізм. На основі принципу «Хай джерела говорять самі за себе» автор уводив у роботу широкий фактичний матеріал. Це, з одного боку, піднімає значення праці, оскільки виступає гарантом об'єктивності монографії, проте, з іншого боку, архівний матеріал утруднює сприйняття змісту.

Розташування Слобідської України

*Матеріал підготувала:
завідувачка сектором Стонт Л. О.*